

พระปรางค์แบบสามยอด ในประเทศไทย

พระปรารักษ์เท่าที่มีอยู่ในประเทศไทยนี้ มีอยู่หลายแบบด้วยกันคือ แบบองค์เดี่ยวโดดๆ เช่นที่วัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี วัดมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนคร เป็นต้น แบบสามยอดก็มีที่จังหวัดลพบุรี วัดศรีสวาย วัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย และที่จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น ส่วนอีกแบบหนึ่งคือแบบห้ายอดก็มีที่วัดอรุณราชวราราม จังหวัดธนบุรี วัดพระราม จังหวัดอยุธยา และวัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น ในที่นี้จะได้กล่าวถึงเฉพาะพระปรารักษ์แบบสามยอดเท่านั้น ซึ่งมีอยู่ในจังหวัดลพบุรี สุโขทัย และสุรินทร์ คนไทยเราทั่วไปมักจะคุ้นหูกับพระปรารักษ์สามยอด จังหวัดลพบุรี เท่านั้น คือเมื่อได้ยินว่าชื่อพระปรารักษ์สามยอดแล้ว ก็คิดว่าต้องอยู่ที่ลพบุรีเสมอไป เพราะพระปรารักษ์สามยอดที่ลพบุรีนี้มีชื่อเสียงมากกว่าที่อื่นใดทั้งหมด แต่ความจริงแล้วยังมีที่อื่น ๆ อีก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่วัดศรีสวาย จังหวัดสุโขทัยนั้น มีรูปร่างคล้ายกับพระปรารักษ์สามยอดลพบุรีมากที่สุด ถ้าหากคนที่ไม่รู้มาก่อนได้ดูรูปถ่ายพระปรารักษ์วัด

ศรีสวายแล้วจะต้องคิดว่าเป็นพระปรารักษ์สามยอดลพบุรี
อย่างแน่นอน พระปรารักษ์แบบสามยอดเท่าที่มีอยู่ในประ-
เทศไทยดังกล่าวแล้วนั้น เป็นพระปรารักษ์ที่สร้างรุ่งร่า
คราวเดียวกัน หรือสร้างในเวลาไล่เรี่ยกัน ซึ่งจะสังเกตได้
จากที่เป็นพระปรารักษ์แบบสามยอดเหมือนกันอย่างหนึ่ง
และรูปลักษณะขององค์พระปรารักษ์ก็คล้ายคลึงกันอีกอย่าง
หนึ่ง เวลาที่สร้างขึ้นก็คงเป็นสมัยลพบุรี ฝีมือการสร้างก็
เป็นฝีมือของขอมอย่างเห็นเด่นชัดทีเดียว

ดังนั้น ก่อนที่กล่าวถึงพระปรารักษ์แบบสามยอดใน
จังหวัดต่าง ๆ ให้ละเอียดชัดเจนลงไป จะขอกล่าวถึงความ
เป็นมาที่ขอมจะสร้างพระปรารักษ์ และรูปลักษณะของ
พระปรารักษ์ที่ขอมสร้างขึ้นดังนี้ ความเป็นมาของพระปรารักษ์
ที่ขอมสร้างขึ้นนั้น เข้าใจว่าก่อนที่ขอมจะสร้างพระปรารักษ์
ขึ้น คงจะนิยมสร้างเป็นเทวสถานของศาสนาพราหมณ์มา
ก่อน ส่วนรากฐานเดิมก่อนที่จะมาสร้างเป็นเทวสถานของ
ศาสนาพราหมณ์นั้น ก็สันนิษฐานกันว่าคงจะมาจากปราสาท
หรือมณฑปของชาวอินเดียน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสร้างปราสาท
หรือมณฑปนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างให้ใหญ่โต
พอสมควร เพื่อเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ ต่อมา

เมื่อชาวอินเดียคิดจะสร้างเทวสถาน^๕ขึ้นเพื่อเป็นที่ประดิษฐานเทวรูป จึงไม่จำเป็นต้องสร้างให้ใหญ่โตอะไรนัก โดยคิดตัดแปลงมาจากแบบของปราสาทหรือมณฑปนั่นเอง จึงเกิดเป็นพระปรางค์หรือเทวสถาน^๕ขึ้น มีลักษณะส่วนสำคัญคล้ายกับปราสาท คือมีฐานรองรับส่วนบนทั้งหมดเหมือนกับปราสาทก็ต้องมีฐานรองรับ ถัดจากฐาน^๕ขึ้นไปก็เป็นห้องโถง เหมือนกับปราสาทก็ต้องมีห้องโถงใหญ่โต เพื่อเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ ส่วนห้องโถงของพระปรางค์นั้น ไม่จำเป็นต้องสร้างให้ใหญ่โตอะไรนัก เพราะเป็นเพียงเพื่อประดิษฐานเทวรูปเท่านั้น ถัดจากห้องโถง^๕ขึ้นไปก็เป็นหลังคา และส่วนยอดสุดตามลำดับ (เข้าใจว่าวิหารพุทธคยาในประเทศอินเดีย^๕นี้ก็คงตัดแปลงมาจากปราสาทเช่นกัน เพราะมีส่วนสำคัญเหมือนกับปราสาทและพระปรางค์^๕นี้ก็อาจจะตัดแปลงมาจากวิหารพุทธคยาอีกต่อหนึ่งก็เป็นได้) ต่อมาเมื่อการสร้างพระปรางค์ในอินเดียแพร่หลาย ขอมก็รับแบบการสร้างพระปรางค์มาสร้างกันมากมายในแผ่นดินสุวรรณภูมิ ซึ่งขณะนั้นขอมมีอำนาจรุ่งเรืองอยู่ในแถบนี้ เนื่องจากในสมัยนั้นขอมนับถือศาสนาพราหมณ์บ้าง ศาสนาพุทธบ้าง แล้วแต่พระมหากษัตริย์จะ

นับถือศาสนาใด ทั้งนี้การสร้างพระปรางค์จึงเพื่อประดิษฐานเทวรูปก็มี เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปก็มี

ลักษณะรูปทรงของพระปรางค์ที่ขอมสร้างขึ้นนั้น มีลักษณะบ่อมน ๆ ไม่สูงชะลูดเหมือนพระปรางค์ที่เป็นฝีมือคนไทยสร้างในสมัยหลัง ๆ มีผู้เปรียบว่าพระปรางค์ของขอมนั้น มีลักษณะเหมือนงาช้างแรกกอก หรือหัวปลีหงาย หรือเป็นปุ่ม ๆ บ่อมน ๆ คล้ายกับรูปร่างของชาวขอม พระปรางค์ส่วนมากที่ขอมสร้างนั้น สร้างด้วยศิลาแดงฉาบด้วยปูนเป็นที่น่าสนใจอย่างหนึ่งก็คือ ในระหว่างศิลาแดงที่ซ้อนกันแต่ละก้อนนั้นไม่มีปูนสอดเลย เข้าใจว่าขอมคงจะใช้วัสดุอื่น ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นเครื่องเชื่อมให้ศิลาแดงแต่ละก้อนติดกันได้ หรืออาจจะไม่ใช้วัสดุเชื่อมเลยก็ได้ ซึ่งคนในสมัยปัจจุบันก็ยังพิสูจน์ไม่ได้ นอกจากนี้ลักษณะของยอดพระปรางค์ก็ยังทำศิลาแดงทั้งหมด ไม่เหมือนกับสมัยหลัง ๆ ที่เป็นฝีมือคนไทยใช้ทำด้วยโลหะ ทั้งนี้ยอดพระปรางค์ของขอมจึงไม่แหลม สำหรับลวดลายต่าง ๆ ที่ตกแต่งพระปรางค์ก็มีทั้งลวดลายปูนปั้นและภาพแกะสลักด้วยศิลา ซึ่งมีลักษณะเป็นภาพแบบนูนสูง คือมีลักษณะนูนมาก ส่วนลึกลงไปมาก ฝีมือการแกะสลักศิลาของขอมนี้

นับว่ามีฝีมือเยี่ยมมากจริง ๆ ซึ่งเราจะพบมากที่ปราสาทหิน
พิมายเป็นต้น

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงพระปราสาทแบบสามยอดของ
ขอมที่สร้างขึ้นในประเทศไทย ดังต่อไปนี้

พระปราสาทสามยอด จังหวัดลพบุรี

ผู้ที่เดินทางโดยรถไฟสายเหนือเที่ยวขึ้นจะมองเห็น
พระปราสาทสามยอดอยู่ทางซ้ายมือ เทียวล่องจะเห็นทาง
ขวามือ หรืออยู่ทางทิศตะวันตกของทางรถไฟ ห่างจาก
สถานีรถไฟประมาณ ๒๐๐ เมตรเศษ และห่างจากศาลา
กลางจังหวัดประมาณ ๔ กิโลเมตร

ลักษณะของพระปราสาทสามยอด จังหวัดลพบุรีนี้
เป็นพระปราสาทที่มี ๓ องค์เรียงกัน องค์กลางสูงประมาณ
๑๕ เมตร ส่วนองค์ทางเหนือและใต้ต่ำกว่าเล็กน้อย เป็น
พระปราสาทที่ขอมสร้างขึ้นในสมัยลพบุรี ซึ่งเป็นสมัยที่ขอม
มีอำนาจอยู่ที่ลพบุรีนี้ รูปทรงของพระปราสาทก็เหมือนกับ
ที่กล่าวไว้ในตอนต้น สร้างด้วยศิลาแลง ฉาบด้วยปูน
รอบ ๆ พระปราสาทมีลวดลายปูนปั้น ซึ่งเป็นภาพแบนนูน
สูง แต่เท่าที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ มิใช่จะเป็นฝีมือขอมใน

สมัยลพบุรีทั้งหมดยุค เพราะว่าได้มีการซ่อมแซมในสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คือลวดลายตอนบนของพระปรารักษ์นั้น คงจะเป็นฝีมือขอมแน่นอน เพราะมีลักษณะลวดลายละเอียดนูนและลึกมาก ส่วนตอนล่างของพระปรารักษ์เป็นลวดลายบาง ๆ แตกต่างกับส่วนบนมากจึงเข้าใจว่า เป็นฝีมือของช่างไทยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อีกสิ่งหนึ่งที่มิใช่ฝีมือขอม ซึ่งจะเห็นได้ในปัจจุบันนี้ก็คือพระวิหารทางทิศตะวันออกของพระปรารักษ์สามยอด ซึ่งยังมีซากหักพังเหลืออยู่ ก็เข้าใจว่าเป็นวิหารที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเช่นกัน คงจะสร้างขึ้นเพื่อทำพิธีทางศาสนา ซึ่งมักจะมีทุกแห่งที่ขอมสร้างไว้เดิม เช่นที่ปรารักษ์แกววัดพระศรีมหาธาตุ และศาลพระกาด เป็นต้น เพราะในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้เสด็จมาประทับที่ลพบุรีนั้น พระองค์ได้ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ โบราณวัตถุสถานในจังหวัดลพบุรีมากมายด้วยกัน นอกจากนี้เราจะสังเกตเห็นรอยปูนซิเมนต์เชื่อมศิลาแลงแต่ละก้อน ที่องค์พระปรารักษ์สามยอดสำหรับรอยปูนซิเมนต์นี้ เป็นรอยที่ราชบัณฑิตยสภาได้ทำการซ่อมแซมพระปรารักษ์สามยอดให้เข้าสู่รูปเดิมอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ สำหรับรอยเดิม

นั้นจะไม่มีสิ่งเชื่อมศิลาแลงแต่ละก้อนเลย ขอมได้สร้างขึ้นโดยใช้ศิลาแลงแต่ละก้อนซ้อนกันไม่มีปูนสอ ซึ่งเป็นวิธีการที่คนในปัจจุบันนี้ยังพิสูจน์ไม่ได้ว่า ขอมใช้วัสดุอะไรเชื่อมหรืออาจจะไม่ใช่อะไรเชื่อมเลยก็ได้

พระปรางค์สามยอดจังหวัดลพบุรีนี้ เข้าใจกันว่าเดิมทีเดี๋ยวขอมคงจะสร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานรูปเคารพในพระพุทธศาสนาลัทธิมหายาน เพราะพระปรางค์องค์กลางนั้นเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ส่วนพระปรางค์องค์ด้านเหนือนั้นก็เคยเป็นที่ประดิษฐานพระโพธิสัตว์โลกेश্বর และพระปรางค์องค์ด้านใต้ก็เคยเป็นที่ประดิษฐานนางภควคิปัญญาบารมี อันเป็นพระชายาของพระโพธิสัตว์โลกेश্বর การที่ขอมนับถือพระโพธิสัตว์โลกेश্বরนั้นก็เพราะว่า พระพุทธศาสนาลัทธิมหายานนับถือพระโพธิสัตว์โลกेश্বরเป็นสำคัญ

ได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วว่า บางสมัยขอมก็นับถือศาสนาพุทธลัทธิมหายาน บางสมัยก็นับถือศาสนาพราหมณ์แล้วแต่ว่าพระมหากษัตริย์จะทรงนับถือศาสนาใด ดังนั้นในสมัยต่อมาพระมหากษัตริย์ขอมเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพราหมณ์ ก็เลยตัดแปลงพระปรางค์ทั้ง ๓ องค์เป็น

เทวสถาน เพื่อประดิษฐานคิวลิ่งค์แทนเสียทั้ง ๓ องค์ แต่
อย่างไรก็ตาม บางสมัยขอมก็หันไปนับถือพุทธศาสนาอีก
พระปรารักษ์สามยอดก็เลยเปลี่ยนไปเป็นประดิษฐานรูป
เคารพในพระพุทธรศานาลัทธิมหายานอีก แก้วไข
เปลี่ยนแปลงกันไปมาอยู่เช่นนี้ ตลอดเวลาที่ขอมมีอำนาจ
อยู่ เมื่อขอมหมดอำนาจไปแล้ว ก็คงไม่มีสมัยใดทำการ
ตัดแปลงเป็นอย่างใดอีก จนกระทั่งสมัยสมเด็จพระนารายณ์
มหาราช ได้โปรดให้แปลงเป็นพุทธรศานา ทรงซ่อมแซม
องค์พระปรารักษ์ที่ชำรุดหักพัง และสร้างวิหารทางค้ำ
ตะวันออกของพระปรารักษ์ตั้งกล่าวแล้ว

พระปรารักษ์วัดศรีสวาย จังหวัดสุโขทัย

พระปรารักษ์วัดศรีสวาย ตั้งอยู่ที่วัดศรีสวาย ตำบล
เมืองเก่า หมู่ที่ ๓ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ห่างจากที่ว
การอำเภอเมืองประมาณ ๑๔ กิโลเมตร ผู้ที่ไปเที่ยวสุโขทัย
มักจะต้งไปชมเมืองเก่า ซึ่งเป็นเมืองหลวงของไทยในสมัย
สุโขทัย และที่เมืองเก่านี้แหละที่ผู้ไปเที่ยวมักจะแวะชมวัด
มหาธาตุ เพราะวัดนี้เป็นวัดที่อยู่กลางเมืองเก่าที่เดียว
และเมื่อมองไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของวัดมหาธาตุ

นี้ ก็จะได้เห็นพระปรารักษ์แบบสามยอดของวัดศรีสวายตั้งอยู่
 อย่างเห็นเด่นชัด เพราะอยู่ไม่ไกลจากวัดมหาธาตุมาก
 นัก มีถนนไปถึงวัดนี้อย่างดี ตั้งนั้นผู้ที่ไปชมเมืองเก่า
 ของสุโขทัย ก็น่าจะเลยไปชมพระปรารักษ์วัดศรีสวายซึ่งเป็น
 ฝีมือของขอมในสมัยลพบุรี ขณะที่ขอมมีอำนาจอยู่ใน
 ดินแดนนี้

ลักษณะของพระปรารักษ์วัดศรีสวายนี้ เป็นพระปรารักษ์
 แบบสามยอดเหมือนที่จังหวัดลพบุรี แต่องค์ซ้ายขวาต่ำกว่า
 องค์กลางเล็กน้อยเท่านั้น พระปรารักษ์องค์กลางนี้มีฐาน
 เป็นสี่เหลี่ยม กว้างด้านละ ๖ เมตร สูง ๒๐ เมตร (สูงกว่า
 พระปรารักษ์สามยอด จังหวัดลพบุรี ๕ เมตร) ส่วนองค์
 ซ้ายขวานี้มีฐานเป็นรูปเหลี่ยมกว้างด้านละ ๕ เมตร สูง
 ๑๒ เมตร ซึ่งต่ำกว่าองค์กลางมากทีเดียว วัสดุที่สร้าง
 พระปรารักษ์นี้เดิมทีเดียวขอมก็ใช้ศิลาแลงแบบที่ลพบุรี แต่
 ที่เห็นปัจจุบันนี้มีรอยก่ออิฐเสริมขึ้น ภายหลังและมีลวดลาย
 ต่างๆ ประกอบ ซึ่งเป็นลวดลายแบบไทยทั้งสิ้น เข้าใจว่า
 ลวดลายเหล่านี้คงจะสร้างและซ่อมแซมในสมัยสุโขทัย
 ส่วนรูปทรงเดิมนี้ จะต้องเป็นฝีมือขอมอย่างแน่นอน
 เข้าใจว่าคงจะสร้างรุ่นราวคราวเดียวกับพระปรารักษ์สามยอด

จังหวัดลพบุรี เพราะรูปทรงก็เป็นพระปรารักษ์ทรงปุ่ม ๆ บ่อม ๆ ไม่สูงชะลูดเหมือนพระปรารักษ์ฝีมือคนไทย

รอบ ๆ พระปรารักษ์วัดศรีสวายนี้ มีโบสถ์หลังหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่หน้าพระปรารักษ์องค์หนึ่ง โดยก่อเชื่อมติดกับตัวพระปรารักษ์เข้าใจว่า คงจะเป็นโบสถ์ที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย เพราะมีลักษณะต่าง ๆ ที่เป็นแบบสุโขทัยหลายอย่าง เช่น ผนังโบสถ์ทำทึบไม่มีหน้าต่าง แต่เจาะเป็นช่องลูกกรงไว้เป็นตอน ๆ เรียกว่าลูกมะหวด เพื่อให้แสงสว่างลอดเข้าไปข้างในได้บ้าง สำหรับปัจจุบันนี้ถ้าเราเข้าไปในโบสถ์นี้ จะไม่พบอะไรเลย แต่ก็ยังมีผู้เข้าใจว่า เทวรูปซึ่งอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดพระนคร อันเป็นฝีมือของช่างสมัยสุโขทัยนั้น ยังไม่มีผู้ใดทราบประวัติที่แน่นอนว่าเดิมอยู่ที่ไหนอาจจะได้มาจากในโบสถ์วัดศรีสวายนี้ก็ได้ นอกจากโบสถ์ที่อยู่หน้าพระปรารักษ์องค์ใหญ่แล้ว บริเวณวัดศรีสวายนี้ยังมีกำแพงก่อด้วยศิลาแลงแห่งใหญ่ล้อมรอบอีกด้วย และมีกำแพงแก้วก่อด้วยอิฐล้อมรอบพระปรารักษ์อีกชั้นหนึ่ง นอกกำแพงแก้วก็มีคูล้อมรอบอีกชั้นหนึ่งด้วย ในบริเวณวัดก็ยังมีโบสถ์มาหินปักไว้โดยจารึกข้อสันนิษฐานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งที่พระองค์

ได้เสด็จไปทอดพระเนตรวัดนี้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ข้อสันนิษฐานที่จารึกลงในใบเสมาหินนั้น พระองค์ทรงสันนิษฐานว่าที่วัดศรีสวายนี้ คงจะเป็นโบสถ์พราหมณ์มาก่อน เพราะได้ทรงพบรูปพระสยามภู หรือพระอิศวรภายในพระปรารค์องค์กลาง และทรงพบหลักไม้ปักอยู่ในโบสถ์ ๒ หลัก อีกด้วย

พระปรารค์วัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย

พระปรารค์วัดพระพายหลวงนี้ ตั้งอยู่ที่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย อยู่ห่างจากวัดศรีชุมไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร หรือห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองสุโขทัยประมาณ ๑๖ กิโลเมตร เขตของวัดพระพายหลวงนี้ใหญ่โตและมีคูล้อมรอบ จึงดูเหมือนว่าเป็นเกาะมีน้ำล้อมรอบ การเข้าไปยังเกาะวัดพระพายหลวงนี้จึงต้องเข้าไปตามสะพานไม้เล็ก ๆ ซึ่งทำไว้เป็นสะพานชั่วคราวเท่านั้น

ลักษณะของพระปรารค์วัดพระพายหลวงในปัจจุบันมีเหลืออยู่เพียงองค์เดียวเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่แต่เดิมนั้นก็เป็นพระปรารค์แบบสามยอดเหมือนที่ลพบุรี และที่วัดศรีสวาย

พระปรารักษ์ได้พังทะลายลงไปเสีย ๒ องค์ องค์ที่เหลือนั้น เป็นองค์ที่อยู่ทางทิศตะวันตก ซึ่งมีลักษณะเป็นซุ้มประตู ๕ ทิศ และมีลวดลายปูนปั้นประดับตามซุ้มเหล่านี้อย่างงดงาม และประตูทางที่จะเข้าไปภายในพระปรารักษ์นั้น ทำเป็นประตูหลอกเสีย ๓ ด้าน คงมีประตูที่เข้าไปข้างในได้ เพียงประตูเดียวเท่านั้น บนยอดซุ้มก็มีลวดลายปูนปั้นเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ฝีมืองามมากทีเดียว ภายในพระปรารักษ์มีฐานศิวิลิ่งค์อันหนึ่ง ซึ่งศิวิลิ่งค์สูญหายไป แล้วคงเหลือแต่ฐาน และทำรางสำหรับน้ำสรงไว้ด้วย

จึงเห็นได้ว่า พระปรารักษ์วัดพระพายหลวงนี้ มีลักษณะรูปทรงเหมือนกับพระปรารักษ์ขอมทั่วไป ทั้งที่ลพบุรี และวัดศรีสวาย แต่มีฐานที่สูงขึ้นไปจากพื้นดินมากกว่า กับยังมีลวดลายปูนปั้นประดับพระปรารักษ์เป็นไปทางศาสนาพราหมณ์ รวมทั้งมีฐานศิวิลิ่งค์ภายในพระปรารักษ์ปรากฏอยู่อีกด้วย จึงสันนิษฐานได้ว่า คงจะเป็นเทวสถาน ที่ซึ่งปรากฏในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชระบุนไว้ว่า มีปราสาทหินของขอม หรือพระปรารักษ์วัดพระพายหลวงนี้เอง

บริเวณวัดพระพายหลวงเท่าที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

นี้ ก็มีวิหารอยู่ข้างหน้าพระปรารค์ และมีระเบียงรอบ
 วิหาร ระเบียงเหล่านี้ก็มีพระพุทธรูปปั้นขนาดใหญ่ ๆ ตั้งไว้
 โดยรอบ นอกจากพระระเบียงก็มีพระพุทธรูปปางลีลาขนาด
 ใหญ่องค์หนึ่ง และพระนอนองค์ใหญ่อีกองค์หนึ่ง ซึ่งชำรุด
 หักพังหมดแล้ว เพราะถูกขุดถูกทำลายเสียมาก แต่ก็พอ
 สังเกตได้ว่า เป็นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย จึงสันนิษฐาน
 ได้ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คงจะสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย เข้าใจว่า
 คงจะแปลงเทวสถานของขอมซึ่งเป็นศาสนาพราหมณ์ ให้
 เป็นวัดในพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐาน
 ว่า บริเวณวัดพระพายหลวงนี้คงจะเป็นเมืองเดิมของขอม
 เมื่อครั้งที่ขอมปกครองแผ่นดินส่วนน้อย เพราะว่ามีบริเวณ
 วัดมีเนื้อที่กว้างขวางมาก ทั้งมีคูล้อมรอบเหมือนอย่าง
 เมืองโบราณทั้งหลาย

ปรารค์แขก จังหวัดลพบุรี

เทวสถานอันเป็นโบราณสถานแห่งนี้ ชาวจังหวัด
 ลพบุรีเรียกกันจนติดปากว่า “ปรารค์แขก” อยู่ที่ตำบลท่าหิน
 อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ห่างจากศาลากลางจังหวัด

ประมาณ ๔ กิโลเมตร และห่างจากพระปรารักษ์สามยอด
ประมาณ ๑๐๐ เมตรเศษ นับว่าอยู่กลางตลาดของจังหวัด
ลพบุรีทีเดียว ผู้ที่เข้าไปในตลาดลพบุรีจะสังเกตเห็นปรารักษ์
แขกน้อยอย่างชัดเจน

ลักษณะของปรารักษ์แขกหรือเทวสถานนี้ เป็นปรารักษ์
ที่มี ๓ ยอด คล้ายพระปรารักษ์สามยอดแต่เล็กกว่า ก่อด้วย
อิฐวางซ้อนกันขึ้นไปเฉย ๆ โดยไม่มีปูนสอหรือเครื่องสมาน
ให้เห็นเลย เข้าใจว่าคงจะสร้างขึ้นในสมัยลพบุรีเช่นเดียวกับ
กัน คือเป็นฝีมือของช่างขอม จะเห็นได้จากลักษณะรูปทรง
ของปรารักษ์ก็เหมือนกับปรารักษ์ฝีมือขอมทั่วไป และอีก
อย่างหนึ่งก็คือการก่ออิฐโดยไม่ใช้ปูนสอเลย ในครั้งแรกที่
ขอมสร้างขึ้นนั้น คงจะสร้างเป็นเทวสถานเพื่อประกอบ
พิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ ลักษณะของปรารักษ์จึงมีศิลปะ
ของฮินดูอยู่ด้วย ซึ่งจะสังเกตได้จากผนังของปรารักษ์ทำเป็น
รูปดอกจิกมี ๓ แฉก ศาสนาพราหมณ์นี้เป็นลัทธิวิษณุเวท
นับถือศิวลึงค์เป็นใหญ่ จะสังเกตเห็นฐานของศิวลึงค์อย่าง
ชัดเจนในปรารักษ์องค์กลาง

ปัจจุบันนี้จะสังเกตเห็นโบสถ์หลังหนึ่ง ซึ่งมีชื่อว่า
โบสถ์พราหมณ์ สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

เข้าใจว่าคงสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ให้ขุนนางหรือประชาชนที่
 นับถือศาสนาพราหมณ์ ได้ประกอบกิจการของตนได้สะดวก
 นั้นเอง แต่ปัจจุบันนี้ โบสถ์พราหมณ์ได้ชำรุดหักพังลงคง
 เหลืออยู่แต่ผนังเท่านั้น ส่วนปรารักษ์ทั้ง ๓ องค์นั้นหักพัง
 ลงมาก มีรอยซ่อมแซมบ้าง เช่น รอยปูนซิเมนต์ที่ใช้สมาน
 อีฐแต่ละก้อนที่หักพังให้ติดกันเป็นต้น กรมศิลปากรได้
 ซ่อมแซมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ บริเวณรอบๆ ปรารักษ์แขกใน
 ปัจจุบันนี้นับว่าดีกว่าแต่ก่อนมาก เพราะทางเทศบาลเมือง
 ลพบุรีได้จัดตกแต่งอย่างสวยงาม มีถนนเล็ก ๆ ในบริเวณ
 มีรั้วเล็ก ๆ ล้อมรอบอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งยังมี
 ความสะอาดเรียบร้อย มีม้านั่งเล่น ทำให้เป็นโบราณสถาน
 ที่ประชาชนน่าเข้าไปชม หรือนั่งชมอย่างสบาย ถ้าหาก
 โบราณสถานตามสถานที่ต่างๆ ในประเทศไทยเป็นอย่างนี้
 จะดีมาก

ดังได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่า พระปรารักษ์แบบสาม
 ยอดนั้น นอกจากจะมีที่ลพบุรีและสุโขทัยแล้ว ยังมีที่จังหวัด
 สุรินทร์อีกด้วย แต่ที่จังหวัดสุรินทร์นี้มีรูปร่างลักษณะ
 แตกต่างกับพระปรารักษ์ที่ลพบุรีและสุโขทัย การสร้างก็เป็น
 ฝีมือของคนไทยซึ่งสร้างในสมัยอยุธยา ราวแผ่นดินพระที่

นางสุริยามรินทร์ หลวงสุรินทร์เส่นหา (เชียงใหม่) เป็นผู้สร้างชื่อที่เรียกก็ไม่เรียกว่าพระปรารักษ์แต่เรียกว่า “ปราสาทเมืองที” อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองสุรินทร์ประมาณ ๑๖ กิโลเมตร ตั้งอยู่ที่ตำบลเมืองที หมู่ที่ ๑ ที่น้ามากล่าวไว้ว่าเป็นพระปรารักษ์แบบสามยอดนั้น ก็เพราะรูปร่างคล้ายคลึงกับพระปรารักษ์มาก และมี ๓ ยอดเหมือนกัน วัสดุที่ใช้ก่อสร้างก็ใช้ก่อด้วยอิฐหรือปูน

จึงเห็นได้ว่าพระปรารักษ์แบบสามยอดในประเทศไทย เรายัง ก็มีอยู่หลายแห่งด้วยกัน มิใช่มีแต่ที่ลพบุรีเท่านั้น *